

שו"ת מנחת אשר – אכילה בלא הנאה והנאה בלא אכילה

שליט"א R. Asher Weiss

Sponsored by Dubbin and Marcella Hanon

לעילוי נשמת שמואל בן ראובן איתן

שו"ת מנחת אשר ח"ב, סי' י"ח

ו"ותנן, זה הכלל: כל שהוא עיקר ועמו טפלה - מברך על העיקר ופוטר את הטפלה! הכא במאי עסקינן - בחושש בגרונו. דתניא: החושש בגרונו - לא יערענו בשמן תחלה בשבת, אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובלוע. - פשיטא! - מהו דתימא; כיון דלרפואה קא מכיין - לא לבריך עליה כלל, קמשמע לך: כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכיי" (ברכות לו.).

הרי לן דכל אכילה שיש בה הנאה אף שאינו אוכל לשם הנאה אלא לשם רפואה וכדו' מ"מ כיון שנהנה חייב בברכה. וכ"ה בשו"ע או"ח סי' ר"ד סעיף ח' עיי"ש.

ומעודי נתקשיתי בזה מהמבואר בברכות (י"ד ע"א) דהמטעמת פטורה מברכה. ונחלקו הראשונים אם פטור רק בפולט או אף בבלוע. דעת התוס' שם והרא"ש דפטור רק בפולט... אך דעת הרמב"ם (פ"א מברכות ה"ב) דאף הבלוע פטור מלברך וכ"ה בשו"ע (סי' ר"י סע' ב')... ולכאורה ק"ו הוא דמה אם האוכל לרפואה ואינו מתכוין כלל לטעם המאכל חייב... ק"ו למטעמת שמתכוין לטעום טעם המאכל דחייב אם בולע.

ונראה דצ"ל דשאני מטעמת שאין בו כונת אכילה כלל, דאינו מתכוין לבלוע וכל חפצו לטעום את טעם המאכל בלשון ובחיד, אלא דכיון שאין זה מדת דרך ארץ לפלוט אוכל מתוך פיו ע"כ בולע, אבל אין לו כל ענין לבלוע, משא"כ באוכל לרפואה... כיון שיש כאן אכילה גמורה.

אמנם ראיתי במנחת שלמה ח"א סי' י"ח שנתקשה כנ"ל וכתב דצ"ל לדעת הרמב"ם דגם באוכל לשם רפואה אינו חייב לברך אלא כשמתכוין גם לשם הנאת אכילה... ולענ"ד דבריו תמוהים... משמע דכל שיש בו הנאה אף שאינו אוכל לשם הנאה חייב לברך... כמבואר.

ועוד ראיתי במנח"ש שם שנתקשה עוד ממה שכתב הרמ"א (סי' ר"ד שם) דמי שאנסו אותו לאכול פטור מברכה, ומאי שנא ממי שאכל לרפואה... אך כבר כתבתי את הנלענ"ד דבאמת ברור דהאוכל לרפואה חייב... ומשו"כ נראה פשוט דשאני מי שאנסוהו לאכול, דכל שנעשה באונס הו"ל כאילו כלל לא אכל... ואין לטעון דגם האוכל לרפואה חשיב אונס... דשאני אונסא דנפשיה מאונסא דאחרינא... וכ"כ המשנ"ב (סי' ר"ד, ס"ק מ"ה) דשאני מי שאנסוהו על עצם האכילה ממי שאוכל לפקח נפשו, וכמבואר.

ומשו"כ נראה פשוט דמי שאוכל לשם מצוה ואין כונתו להנאת אכילה כלל, וכגון בשתיית יין בקידוש והבדלה דודאי חייב בברכה כיון דמ"מ נהנה, והרי זה כמי שאוכל לרפואה...

ב. אלא שנתקשיתי בזה מטעם אחר, דהלא מצוי מאד בקידושא ואבדלתא שאין האדם נהנה כלל משתיית יין אלא מצטער בשתייתו, ומ"מ דוחק עצמו לשתות כדי לקיים מצותו, וכי פטור הוא מלברך והלא מעשים בכל יום שמברך. ועוד דכל האוכל מרור אינו נהנה... אמנם כבר כתב המגן אברהם (סי' תע"ה סק"י)... ובבה"ל שם נדחקי לומר דהמצוה אחשבתיה וכיון שמקיים מצוה מברך... אך נראה לענ"ד שאין הדברים אמורים אלא במרור שמצד עצמו אינו ראוי למאכל ולא במאכל טוב וראוי לכל אדם אלא שהאוכל אינו נהנה ממנו...

והנראה בזה לענ"ד. דאין הדבר תלוי אלא בדרך אכילה, דכל שאוכל בדרך ובאופן שרוב בני האדם נהנים ממנו חייב לברך אף אם הוא עצמו לא נהנה. ובכל מקום שמצאנו שפטור מלברך מפני שאין בו הנאה מיירי במי שאוכל באופן שאינו לשם הנאת אכילה... בשותה אניגרון... וכן בהא דחנקתיה אומצא... אמנם אף בהני אם נהנה הוא חייב לברך... ומשו"כ נראה דבקידוש והבדלה וכן בד' כוסות ובאכילת מרור, כל שאוכל בדרך אכילת הנאה ורוב בני"א נהנים באכילה זו לעולם חייב לברך....

שו"ת מנחת אשר – אכילה בלא הנאה והנאה בלא אכילה

שליט"א R. Asher Weiss

Sponsored by Dubbin and Marcella Hanon

לעילוי נשמת שמואל בן ראובן איתן

וראיתי באגרות משה ח"ה או"ח סי' כ' אות י"ז שכתב ללמד זכות במה שנהוג שאין החתן והכלה מתכוונים לצאת ידי חובת ברכת היין בברכת הרב המסדר קידושין... שכל כונתם אינה לשתית הנאה אלא לקיים מצותן מעיקר הדין אינם חייבים בברכה. ולכאורה הדברים תמוהים... ומשוי"כ נוהג אני בכל חופה לצוות על החתן והכלה ולהסביר להם לכוון לצאת יד"ח הברכה ע"י הרב מסד"ק, וכך ראוי לנהוג...

והנה יודע אני שפוסקים רבים מורים שכל האוכל ושותה ואינו נהנה באופנים שונים פטור מלברך, ולעני"ד אין הדברים נכונים, אלא כל האוכל ושותה כדרך הנאה וכדרך בני"א האוכלים ושותים להנאתן חייב בדרך אף אם בפועל אינו נהנה כמבואר, ואפרש כמה דוגמאות: א. המתארח אצל חבירו והוגש לו אוכל שאינו אוהב כלל, ואינו אוכל אלא שלא לבייש את הבעלים. ב. בשותה תה ביום קר רק כדי להתחמם אף שאינו נהנה... ג. מי שאוכל מאכל שאינו אוהב במסגרת דיאטה...

ג. והנה נשאלתי במה שידוע היום על סכנת התייבשות וכאשר אנשים או ילדים יוצאים לטייל בטבע מזהירים אותם לשתות שתייה מרובה כדי למנוע סכנת התייבשות, האם השותה אף שאינו מרגיש עדיין צמאון חייב לברך או לא, ופסקתי דחייב לברך דאף זה חשיב שותה מים לצמאון... ובפרט כששותה מים ביום חם גם כשאינו צמא ממש, הלא נהנה משתייתו הנאה כלדחו... ועיין במשנ"ב (סי' ר"ד ס"ק מ"ב ובשעה"צ ס"ק ל"ד) שצמאון לאו דוקא וכל שהחיד נהנה מברכים...

ד. בענין תרופות ממותקות כגון כדורי לעיסה נגד צרבת בשם טמס (TUMS) וכדו', או סירופ לילדים אם צריך לברך עליהם. הנה מבואר להדיא בברכות לו. דהחושש בגרונו... כיון שנהנה מברך. ולפי"ז נראה לכאורה דה"ה בני"ד צריך לברך כיון שתרופות אלה יש בהם טעם ערב לחיך...

אך מסופקני בזה משום דנראה לכאורה שטעם תרופות אלה אינו דומה לטעם האוכלין... אלא שיצרני התרופות הצליחו לתת בהם טעם ערב במקצת כדי שהצריכים תרופות אלה לא ימנעו מלקחתם, אך אין טעם זה כטעם המאכלים ואין הנאתם הנאה גמורה. ועוד דשאני אניגרון שמין מאכל הוא... וככל התרופות שבימי קדם שמיני מאכלים היו משא"כ בתרופות אלה שאינם מיני מאכל כלל... וראיתי בשמירת שבת כהלכתה (פרק מ' הע' קצ"א ובח"ג במלואים שם) בשם מרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל שיש לברך על תרופות אלה... ומ"מ אני לכשעצמי חוכך בזה כמבואר, ומשוי"כ נראה שלא יברך על תרופות אלה, וירא שמים יברך שהכל על דבר אחר ויכוון להוציא תרופות אלה.

ושוב הראוני שבספרי הליקוט הובאו דעות שונות בשאלה זו... ואני את הנלעני"ד כתבי.

קובץ דרכי הוראה (עניני ודיני חולה ביוה"כ, סי' ח')

בענין אדם שהוציאו לו בניתוח כמעט את כל המעיים עקב נמק והוא ניזון באופן מוחלט ע"י עירו דרך הוריד, ונפשו בשאלתו האם הזנה זו יש לה דין אכילה לגבי ברכת הנהנין, מאכ"א, יוה"כ וכדו' שאר דיני תורה...

¹ וז"ל בשו"ת מנחת אשר ב:ז,

נראה דחייב לברך דלא באו אלא למעט חנקתיה אומצא שבו אין המים תכלית בפנ"ע אלא אמצעי לבלוע מאכלו, אבל השותה משום צרכי גופו הוי בכלל שותה מים לצמאון, דהגדרת הצמא אינה תחושת הצמאון בלבד אלא עצם חוסר המים של הגוף...